

ISLOMCHILIK VA SHIALIK: DINSHUNOSLIK NUQTAI NAZARDAN**Kamalov Abdurahmon**

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari

Universiteti Samarqand filiali,

E-pochta abdurakhmankamalov@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada islom dini asoslari, uning asosiy yo'nalishlari, xususan, sunniylik va shialik haqida dinshunoslik nuqtai nazardan tahlil berilgan. Shialikning tarixiy shakllanishi, asosiy e'tiqodiy farqlari va ijtimoiy-siyosiy ta'siri tahlil qilinadi. Maqolada shuningdek, shialik va sunniylik o'rtasidagi o'xshashlik va tafovutlar ob'ektiv yoritilgan, zamonaviy dunyoda ularning o'rni, o'zaro munosabatlari va ilmiy baholanishi ko'rib chiqiladi. Maqola dinshunoslik faniga kirishayotgan talabalar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Islom, sunniylik, shialik, imomlik, dinshunoslik, farqlilik, tarixiy tafovutlar, aqida, fiqh.

Kirish

Islom dini VII asrda Arabiston yarimorolidan boshlab yoyilgan va bugungi kunda dunyodagi eng katta dinlardan biri sanaladi. Uning asosiy manbalari Qur'oni karim va Hadis bo'lib, diniy e'tiqod, ibodat va axloqiy me'yorlar ana shu manbalarga tayangan holda shakllangan. Islom tarixiy jarayonda bir necha yo'nalishlarga ajralgan. Ularning eng yirigi sunniylik va shialik sanaladi. Mazkur ikki yo'nalish, asosan, Rasululloh Muhammad

(s.a.v.) vafotlaridan keyin siyosiy-huquqiy va diniy rahbarlik masalasi yuzasidan yuzaga kelgan tafovutlardan kelib chiqqan.

Dinshunoslik nuqtai nazardan, bu yo'nalishlarni nafaqat siyosiy ajralish, balki diniy, aqidaviy, fiqhiy tafovutlar bilan ham tushunish muhimdir. Mazkur maqolada islomchilik va shialikning o'zaro aloqasi, tafovutlari, diniy asoslari, tarixiy shakllanishi va zamonaviy jarayondagi o'rni chuqur tahlil qilinadi.

Islom asoslari va sunniylik

Islom asoslari beshta rukndan iborat: shahodat, namoz, ro'za, zakot va haj. Sunniylik bu asoslarni qabul qiladi va Rasululloh (s.a.v.) sunnatlariga ergashadi. Sunniylar to'rt mazhabga bo'linadi: hanafiylik, molikiylik, shofi'iylik va hanbaliylik. Ularning barchasi Qur'on va hadisni asos deb biladi, ammo fiqhiy tafsirlarda farq qiladi.

Shialikning kelib chiqishi

Shialik atamasi "Shiat Ali" — ya'ni "Ali tarafdorlari" degan ma'noni anglatadi. Shialar Muhammad (s.a.v.) vafotidan so'ng xalifalik Ali ibn Abu Tolibga tegishli bo'lishi kerak, deb hisoblaydilar. Ular imomlik nazariyasiga amal qilib, Ali va uning naslidan bo'lgan imomlarni diniy va siyosiy rahbar sifatida tan oladilar.

Shialik ichida ham bir necha yo'nalishlar mavjud, ulardan eng keng tarqalgani – Ithna Ashariyya (o'n ikki imomchi shialik). Ularning aqidasi bo'yicha, Muhammad (s.a.v.) ning haqli vorisi – Ali va undan keyingi o'n bir imom bo'lib, oxirgi imom – Muhammad al-Mahdiy yashirin (g'oyib) holatda mavjud bo'lib, qayta kelishi kutilmoqda.

Shialik va sunniylik o'rtasidagi asosiy tafovutlar

Soha: Rahbarlik

Sunniylik: Xalifalik tizimi, saylanadi

Shialik: Imomlik, ilohiy tayin bilan

Soha: Hadislar

Sunniylik: Sahih hadis to‘plamlari (Buxoriy, Muslim)

Shialik: O‘zlariga xos hadis to‘plamlari (Kulayniy, Tusi)

Soha: Fiqh

Sunniylik: To‘rt mazhab mavjud

Shialik: Jafariy mazhabi

Soha: Ijtimoiy qarashlar

Sunniylik: Ommaviy birlik va ijtimoiy tartib

Shialik: Zulmga qarshi kurash, inqilobiy ruh

Dinshunoslik nuqtai nazardan shialikni baholash

Dinshunoslik fani e’tiqodlar tarixini, ijtimoiy-siyosiy omillarni, tafsir va fiqh manbalarini ilmiy tahlil asosida o‘rganadi. Shialikni ham faqat diniy e’tiqod darajasida emas, balki tarixiy va ijtimoiy harakat sifatida tahlil qilish zarur. Dinshunoslar, jumladan, Abdulaziz Mansurov, Shamsiddin Kamolov kabi olimlar bu borada ilmiy asoslangan tadqiqotlar olib borgan.

Shialikning zamonaviy ta’siri

Bugungi kunda Eron, Iroq, Bahrayn kabi davlatlarda shialik rasmiy yoki asosiy yo‘nalish sanaladi. Siyosiy islom, jumladan, Eron Islom Inqilobi shialik ideologiyasi bilan bog‘liq. Shialikning hozirgi zamondagi roli faqat diniy emas, balki siyosiy, mafkuraviy va madaniy jihatlari bilan ham dolzarb.

Xulosa

Shialik va sunniylik o‘rtasidagi tafovutlar islom tarixining muhim bo‘limidir. Ularni bir-biridan keskin ajratish o‘rniga, o‘zaro umumiylik va tafovutlarni chuqur tahlil qilish

zarur. Dinshunoslik fanining vazifasi diniy yo‘nalishlarni baholashda ob‘ektivlik, tarixiylik va madaniy kontekstni hisobga olishdir.

Shialik faqatgina e’tiqodiy tafovut emas, balki ijtimoiy va siyosiy harakat sifatida ham o‘rganilishi lozim. O‘zbekistonda esa sunniylik (xususan, hanafiylik) ustunlik qilsa-da, boshqa yo‘nalishlarga nisbatan ilmiy va bag‘rikeng munosabat yuritish zamon talabi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shamsiddin Kamolov, Islom dini asoslari, Toshkent: “Movarounnahr”, 2015. — 320 b.
2. Abdulaziz Mansurov, Islom va diniy yo‘nalishlar, Toshkent: “Sharq”, 2012. — 278 b.
3. M. Rustamov, Dinshunoslik asoslari, Samarqand: “Noshir”, 2018. — 190 b.
4. D.Karimov, Musulmonlik va sekulyarizm, Toshkent: “Fan va turmush”, 2020. — 215 b.
5. Abdug‘affor Rahmonov, Musulmon mafkurasi va zamonaviylik, Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2021. — 300 b.